

ДУШАН ДОСТАНИЋ*
Институт за политичке студије
Београд

УДК 316.48:316.334.3VON STEIN
Монографска студија
Примљен: 02.09.2014
Одобрен: 29.09.2014

ИДЕЈА СОЦИЈАЛНОГ КРАЉЕВСТВА ЛОРЕНЦА ФОН ШТАЈНА**

Сажетак: У овом раду аутор се бави идејом социјалног краљевства Лоренца фон Штајна. Анализирајући социјалистички покрет и социјално питање у Француској Штајн је дошао до закључка да је на сцени класна борба и да она неумитно води социјалној револуцији. Желећи да избегне револуцију Штајн као одговор на социјално питање формулише идеју социјалног краљевства. Рад је подељен у пет делова. У првом делу разматра се Штајново схватање социјалног питања. Други део се бави његовим пројекцијама социјалне револуције и њених последица. Затим се у трећем делу прелази на Штајново уочавање потребе за социјалном реформом. У четвртном делу рада биће речи о односу између државе и друштва, да би се у петом делу прешло на разматрање социјалног краљевства као Штајновог предлога за решавање социјалног питања.

Кључне речи: Лоренц фон Штајн, социјални конзервативизам, социјална држава, краљевство, пролетаријат

Залагање за социјалну државу и државу благостања обично се везује за политичку левицу. Сматра се да је социјална држава настала као тековина борбе синдиката и социјалдемократских партија у Западној Европи, а тренутак њеног настанак лоцира се у период после Другог светског рата.¹ Међутим, иако је борба за права радника без сумње

* dusan_dostanic@yahoo.co.uk

** Рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ „Након два светска рата и једне привредне кризе из тога је настала национална више индивидуално структурирана држава благостања.“ (Leibfried, Wolf, 2011: 338), такође (Стајић, 2007: 373-380).

представљала битан елемент у левичарским идеологијама корени социјалне државе не могу се тражити само на левици. Наиме, тиме се занемарује једна дуга струја социјално-конзервативног мишљења. Заправо, конзервативци су открили социјално питање пре него што се оно указало левим хегелијанцима. Критика капитализма и индустријског друштва, као и могућа решења социјалног питања формулисани су прво међу конзервативним круговима.² По мишљењу Отмара Шпана социјална политика је унуче романтике и дете млађе историјске школе, те се везивањем социјале политике искључиво за представнике социјалистичке мисли чини неправда према романтичарима (Spann, 1936: 161).³ Чак и појам „пролетаријат“ има конзервативно порекло, будући да је његов творац Франц фон Бадер (Ottmann, 2008: 40). Међутим, најмаркантнији представник социјалног конзервативизма био је немачки правник Лоренц фон Штајн (Lorenz von Stein, 1815-1890) који је први употребио појам „социјална држава“ (Pilz, 2004: 23).

Међутим у нашој политикологији и Штајн и социјални конзервативизам су готово непознати.⁴ Ово може да чуди с обзиром на утицај који је Штајн имао на српску политичку мисао⁵, али још више ако се има у виду да су Штајнове идеје реактуализоване и остале занимљиве и у другој половини XX века. Због његове интерпретације социјалних феномена, нових концепата које је увео у друштвену науку те на крају утицаја који је остварио, потребна је реконструкција Штајнове мисли, што на овом месту није могуће урадити због ширине његовог дела. Зато ћемо се на овом месту ограничити на реконструкцију Штајнове идеје социјалног краљевства.

² То је случај са Адамом Милером, Францом Бадером и немачким романтичарима код којих се такође могу препознати конзервативно-социјални моменти. Занимљив је покушај Зигмунда Рубинштајна да романтичарску мисао интерпретира у социјалистичком кључу (Rubinstein, 1921).

³ О историји социјалне заштите у немањихкој Србији (Шуљагић, 2013: 17-40).

⁴ Разлог томе може бити и дуга доминација марксиста који су социјално питање третирали као своју територију на којој нису трпели конзервативце. Тако о Штајну нема ни једне речи у Тадићевој студији о европском конзервативизму *Традиција, легитимност и револуција* (Тадић, 2007). Међутим, Штајново дело није занемарено само у Србији, него је то случај и у англо-саксонском свету, где једва да се и чуло за њега (Mengelberg, 1961: 267, 273).

⁵ Штајн је био професор, пријатељ и интелектуални узор свом младом српском студенту Михаилу Полит-Десанчићу. У време заштравања односа између различитих струја међу српским либералима у Угарској и нарочито након издавања левог крила у посебну Радикалну странку Полит ће се, у својој аргументацији против левичара, позивати на Штајна. Такође и Чедомил Мижатовић је свој уџбеник из финансија писао по угледу на Штајна (Бешлин, 2005: 274-277).

Штајн и социјално питање

Штајнов интерес за социјално питање није само последица интелектуалне радозналости. Од шесте године Штајн живи у једном војном дому за бригу о сиромашнима. Међутим, за његову академску каријеру одлучујуће су две данске стипендије и време које проводи у Берлину и Паризу. Наиме, Штајн у Берлину долази под утицај Хегелове филозофије, а истовремено се упознаје са младохегелијанцима, између осталог Арнолдом Ругеом и Бруном Бауером. У Паризу Штајн продубљује своје познавање француске раносоцијалистичке литературе и долази у додир са истакнутим представницима социјалистичког покрета - сенсимоновцима, фуријеистима, прудоновцима.

Као плод ових путовања настаја књига *Социјализам и комунизам у данашњој Француској*. Након револуције 1848. године Штајн пише нову тротомну књигу *Историја социјалног покрета у Француској од 1789 до наших дана* (Stein, 1850). И док се у првој књизи Штајн више бавио историјом идеја, друга је била орјентисана на социјалну историју и друштвену теорију (Bleek, 2000: 229). Његове теоријске претензије постају јасне већ када се баци поглед на изузетно обиман увод под насловом *Појам друштва и закони његовог кретања*.

Штајну је јасно да се о социјалном питању и историји социјалног покрета не може писати без чврстог теоријског полазишта. То полазиште Штајн налази у Хегеловој филозофији. Наиме, он креће од Хелеговог раздвајања државе и грађанског друштва. Француска револуција је елиминисала старо јединство друштва и државе, те се они више не могу свести једно на друго. Држава и друштво се налазе у дијалекточком односу о чему ће касније бити више речи. Штајн сматра да је државу могуће објаснити само полазећи од друштва⁶, те према томе у центру његове анализе стоји друштво са својим унутрашњим кретањима.

Штајн сматра да је принцип сваког друштва интерес, те да је основа сваког друштвеног поретка поседовање и да према томе интерес поседника влада у сваком друштву (Stein, 1850в: 14). „Друштво на првом месту почива на *индивидуи*, а његов организам у суштини има за циљ да развој индивидуе подигне на највиши степен. Управо стога не може се замислити један друштвени систем без кретања индивидуалних интереса које прожима сва његова стања и развоје. Друштво је онај организам чији је морални задатак и идеја највиши духовни развој инди-

⁶ „Јер, да би човек схватио дејство – живот државе – он мора претходно познавати узрок – друштвени поредак и његове тежње“ (Stein, 1956: 33).

видеу“ (Stein, 1956: 29). Развој индивидуе, према Штајновом мишљењу стоји у вези са имовином коју појединац поседује. Приватна својина омогућава појединцу и његовој деци да стекну боље образовање, што са своје стране не само да повећава радост и уживање у животу него и моћ владања (Mengelberg, 1961: 269).

Зато, када Штајн говори о развоју индивидуе и индивидуалних интереса, он има у виду пре свега привредне односе. У сваком појединцу, пише Штајн, постоји непресушни нагон за поседовањем материјалних добара (Stein, 1850a: XIII), а живот сваког појединца састоји се у изради добара (Stein, 1850a: XVII). На другом месту, он је још одређенији када каже: „Живот је дакле рад, рад је живот; све личности раде зато што живе; смрт је престанак рада“ (Stein, 1887: 53). Будући да је појединац „бескрајно ограничено биће“ те да није у стању сам произвести сва добра која су му потребна, нити може задовољити своје потребе сопственим снагама потребна је заједница. Упућеност појединца једних на друге очитује се као заједнички рад, односно као привредни облик (Freuer, 1944: 86). Само помоћу поделе рада човек је у стању створити културу и овладати природом. Другим речима, друштвени поредак се заснива на раду и имовини (Stein, 1850a: XXIX).

Будући да се заснива на раду и имовини, свако друштво се одликује неједнакошћу (Quesel, 1989: 57). То је случај и са индустријским друштвом. „Према томе, поредак људске заједнице који почива на такмичењу око добара и његовим законима, увек и непроменљиво је поредак зависности оних који ништа не поседују од оних који поседују. То су обе велике класе, које се безусловно у заједници појављују и чије се постојање ни једним кретањем у историји и ни једном теоријом не може укинути“ (Stein, 1850a: XXIII).

Са индустријском револуцијом иде и непоречива подела на капиталисте и раднике. Шта више, ове две класе нису само различите, оне су и међусобно супротстављене, а њихов антагонизам се рефлектује на политику и законодавство. Оштрину овог сукоба Штајн је упознао у Француској, пре свега у Паризу, што му је омогућило да још 1842. године предвиђа скорашњу социјалну револуцију (Blasius, 1972: 474).

Штајнова шема је једноставна, поседници добара желе да задрже своју имовину и да увећају свој профит, што значи да примања радника морају бити на минимуму. То опет значи да је радницима блокиран приступ капиталу, односно да они не могу постати власници. Индустријска надница је чисти потрошни фонд и не омогућује никакво стварање капитала. Последица ове закономерне супротности између рада и капитала је социјално питање, сиромаштво радничке класе у свеобухватном

смислу, а не само када је реч о условима живота (Bleek, 2000: 230). Си-ромаштво и осиромашење нужни су пратиоци индустријског друштва.

Шта то Штајн подразумева под сиромаштвом у свеобухватном смислу? Он тврди да индустријско друштво са собом доноси и нову врсту сиромаштва, пауперизацију, односно масовно сиромаштво. „Са пуним правом се у новије време концентрише на ово индустријско сиромаштво више него на иједан други вид сиромаштва. Јер, то није само случајно и пролазно стање, него је то *неизбежна консеквенца* индустријског друштва“ (Stein, 1850б: 75). Такође, Штајн се доста детаљно бави питањем на који начин увођење машина и кризе у трговини доводе до незапослености (Stein, 1850б: 77-79).

Међутим, код њега није реч само о материјалној беди у којој живе радници. Штајн је заинтересован и за њихово духовно сиромаштво, јер свакодневно понављање истих радњи не избацује само тело, него и дух из његове природне равнотеже (Stein, 1850б: 80). Тако он учава да се радницима одузима свака могућност да се уздигну из свог положаја. Пауперизација добија свој пуни садржај када се схвати да то није више само обично сиромаштво једног дела радничког сталежа, нити обично осиромашење у индустријским односима, него да је реч о сиромаштву које се само изнова производи, о сиромаштву које постаје наследно (Stein, 1850б: 80). Штајн ставља нагласак на сиромаштво као на наследно стање, које се стано обнавља. Дакле, реч је о квалитативно новој појави, јер док обично сиромаштво настаје због недостатка рада, а тиме и наднице, пауперизација се производи помоћу рада и наднице (Stein, 1850б: 83). Другим речима, радници више нису у стању да се из свог положаја издигну помоћу сопственог рада. Рад не ослобађа како су то некада веровали филозофи, него потчињава. Штајн говори и о потрошњи радника у корист капитала, што одговара Марксовом појму отуђења (Bleek, 2000: 231).

Супротности између поседничке и непоседничке класе, по Штајну, постају све оштрије у мери у којој радници постају свесни свог положаја и у којој испостављају захтеве за социјалном једнакошћу. Капиталисти, наравно, на ове захтеве не могу одговорити позитивно. Заправо, класа поседника је у стању да постави препреке радницима за учешће у политици, на пример увођењем имовинског цензуса. Ова класа настоји да од државе створи инструмент своје класне владавине.

Све ово Штајн јасно види у француском случају. Јулска монархија је пример шта се дешава када краљ сарађује са поседничком класом, односно када се државна власт препусти владајућој друштвеној класи. Пад Луја Филипа и монархије је упозорење свим владарима Европе. Са

друге стране, револуција из 1848. године није успела да умири класну борбу. Заправо у фебруару је победило индустријско друштво, пише Штајн (Stein, 1850в: 113). Супротности су постале још јасније будући да је уместо смиривања ситуације са Лујем Бонапартом на власт је дошла „индустријска реакција“.

Због учених напетости Штајн предвиђа могућност избијања социјалне револуције. Њему је јасно да политичка еманципација без социјалне, није довољна. Међу пролетерима делује социјалистичка теорија и у њима се буди свет о сопственом класном положају. Они траже једнакост и то схваћену као апсолутну једнакост где се свака неједнакост прихода, интереса или услова живота осуђује и захтева њено укидање.⁷ Штајн међутим не остаје на најави револуције, него покушава да је скицира, упозна њену логику и упозори на њене последице.

Перспективе социјалне револуције

Штајн у социјалној револуцији види подвргавање државе једном делу друштва (Stein, 1850а: СХХ). Другим речима, то значи да би држава служила као инструмент за испуњавање посебних интереса једне класе. Тиме поново долази до неравнотеже, односно до доминације једног дела друштва на другом делом, те до превласти појединачних интереса над интересима целине. Револуција није у стању да испуни сопствене захтеве. „Неслобода није ништа мања тамо где рад влада над капиталом, него тамо где капитал влада над радом. Победа пролетаријата је победа неслободе, иако је требала да буде победа слободе“ (Stein, 1850а: СХХ). Заправо, Штајн налази више различитих примедби против владавине пролетаријата, да би на крају закључио да се ради о „дуплој противречности“ односно о „апсолутној неслободи“ (Stein, 1850а: СХХI).

Са друге стране, Штајну је јасно да се поседничка класа сама неће помирити са губитком свог положаја. За њу је борба против револуције егзистенцијално питање. Другим речима, не треба дуго чекати на контрареволуционарни против удар, те „овде почиње борба коју називамо тероризам и владавина страха; крвава, по својој природи бескрајна борба, најужаснија појава у историји не само зато што са хладним бесом жртвује животе и добра, него зато што помоћу друштвеног убиства тра-

⁷ Овакву интерпретацију једнакости Штајн уочава још у време Француске револуције у периоду Робеспјеровог тероризма да би је касније присвојио Бабеф. На овај начин Штајн у Француској револуцији уочава идеолошке корене комунизма (Mengelberg, 1961: 272).

жи оно што је по себи и за себе немогуће. Владавина страха је врхунац противречности социјалне револуције“ (Stein, 1850a: CXXIII). Заправо, социјална револуција не само да не испуњава своја обећања, него угрожава и сам опстанак друштва. Исходиште свих тих догађаја, револуције, контрареволуције и владавине страха нису дакле слобода и једнакост, него диктатура – самостална позиција у којој влада сила као сила, а не у име социјалне идеје. Успешна социјална револуција увек води у диктатуру и то је крај социјалне револуције (Stein, 1850a: CXXIV).

Потреба за социјалном реформом

За своје прогнозе Штајн се могао позвати на догађања у Француској. Будући да по његовом мишљењу није реч о случајностима, већ о законитостима, Штајн закључује да ће до истог стања ствари пре или касније доћи и у Немачкој. Зато он на себе преузима задатак да нађе одговор на изазове индустријског друштва. И док се у својој анализи стања Штајн често поклапа са Марксом, његов одговор је потпуно другачији.

Са једне стране он жели да избегне социјалну револуцију која би водила у насиље и диктатуру и зато тражи социјалну реформу, док са друге захтеви за реформу не значе укидање друштвених неједнакости, зависности и супротности између рада и капитала. Штајн верује да антагонизам између рада и капитала никада неће бити могуће укинути те, све док год буде постојало људско друштво оно ће бити класно друштво, подељено на оне који поседују и оне који не поседују (Stein, 1850a: XXIII). У том смислу, он се поново јасно ограђује од социјалистичких снова о бескласном друштву. Полази од претпоставке о људској неједнакости као биолошки дате, Штајн сасвим јасно одбацује сваки облик егалитаризма и инсистира на неизбежности хијерархије међу људима. Зато што људи нису једнаки не може постојати ни друштво које није организам и које се не састоји од надређених и подређених (Quesel, 1989: 57). Сасвим супротно социјалистима, он не жели ни укидање приватног власништва, будући да као и Хегел верује да је приватна својина израз слободе појединца. О каквој је онда реформи реч?

Штајн не жели да укине супротност између рада и капитала, па ипак ширину његових реформи не би требало потцењивати. Иако сматра да нити је могуће нити пожељно укинути приватну својину и друштвене неједнакост међу људима Штајн ипак не предвиђа само козметичке промене. Његово схватање реформи не исцрпљује са ублажа-

вањем последица индустријализације, односно побољшањем економског положаја радника унутар нетакнуте структуре класног друштва. Штајн има пред собом два повезана, али различита процеса. За решавање проблема сиромаштва, које настаје када рад није у стању да задовољи природне, опште људске потребе, потребна је помоћ и подршка. Проблем пролетаријата, који настаје када рад није у стању да створи капитал, иако радник за тим тежи, решава се тако што се пружају могућности стицања. Дакле, сиромаштво може постојати и без пролетаријата и обрнуто (Stein, 1850a: CXXVI).

Дакле, оно што Штајна занима је квалитативна промена друштва уз очување поретка тржишне привреде (Bleek, 2000: 233). Он жели је да омогући радничкој класи поседовање и образовање, уз истовремено очување грађанске слободе. Овде је битна категорија поседа, јер Штајн сматра да својина омогућава слободу.

Поседовање и стицање како духовних тако и материјалних добара садржано је у остваривању идеје личности делом као услов, а делом као њен садржај. Штајн тврди да подела друштва између рада и капитала, при чему је рад завистан од капитала, није у супротности са појмом личности и личне слободе уколико је капитал резултат рада (Stein, 1850a: CXXVIII). Реформа, дакле, значи отварање могућности радничкој класи да својим радом стекне капитал. Другим речима, није проблем у неједнакости и зависности, као таквој, него самообнављајућем сиромаштву из кога се радом не може издићи. „Одређење личне слободе у овом друштву лежи дакле у томе да последњи радник има могућност да постане поседник капитала“ (Stein, 1850a: CXXVIII). Реч је, дакле, о могућности да се сваки појединац пробије из оквира своје друштвене класе. Ова могућност је апсолутни услов слободне личности јер је она апсолутни услов њеног одређења. У том смислу, код Штајна образовање игра централну улогу, будући да стицање материјалних добара зависи од поседовања духовних добара, односно од образовања (Bleek, 2000: 234). Нагласак на образовању и стицању имовине није случајан, будући да су то (поседовање имовине и образовања) основне карактеристике грађанске класе.

Једини излаз из напетости између рада и капитала, без упадања у спиралу насиља, Штајн види у трећем, вишем елементу односно у држави. Држава, односно краљевство и чиновништво појављују се као трећи, независни чинилац, који је у стању да спречи револуцију. Тиме држава истовремено постаје и носилац социјалних реформи.

Место државе у Штајновом систему

Будући да носиоца социјалних реформи тражи ван друштва и међусобно супротстављених друштвених класа, те да га налази у држави, односно у краљевству и управи, Штајн се налази пред питањем шта је то држава и у каквом се односу налазе држава и друштво. Другим речима, како је могуће оправдати државно мешање у ствари друштва?

Како смо раније показали, Штајн увиђа да класа поседника настоји да инструментализује државу и да је искористи за очување својих интереса. Међу пролетаријатом, са друге стране, постоји опасност да се држава сасвим одбаци. На овом месту Штајн се окреће Хегелу.

Наиме, Штајн у друштву примећује противречност између заједнице и појединца. Са једне стране друштво почива на индивидуи и њеном интересу. Оно је организам чији је морални задатак и идеја највиши морални развој индивидуе. Међутим, допуштајући највиши могући развој појединца и његових интереса друштво уништава услов свог опстанка, а то је заједница. „Али, на другом месту, у том принципу друштва *нужно се губи заједница*, пошто је индивидуалном интересу сваки облик заједнице потребан као средство за појединца, а не за целину. Међутим, заједница је, као што смо показали, апсолутни услов за развитака сваког појединца. На тај начин произилази да *принцип* друштва, индивидуални живот и његов највиши развој, непрестано укида свој *услов*, заједницу индивидуа и уздизање појединца *кроз* заједницу“ (Stein, 1956: 29).

Дакле, са једне стране природа појединца захтева заједницу као услов властитог развоја, док са друге стране опстају покушаји да се заједница потчини индивидуалном интересу. Ово дакле значи да ће неки појединци настојати да остваре свој интерес на тај начин што ће оштетити интерес других људи. Или другачије речено, друштво је потребан, али не и довољан услов индивидуалног развоја, и када би било препуштено само себи оно би водило развоју само неких појединаца, односно само једног дела, што води доминацији и неслободи.

Решење ове противречности Штајн види у држави. Она треба да очува заједницу и да омогући индивидуалан развој свих, а не само неких. „То је значи један организам, који по својој природи не може да има никакав посебан интерес, који ће напротив, заступати интересе свих појединаца. То је, најзад, један организам који ће у бескрајној разноликости појединачних интереса, као и у супротностима између посебних и класних интереса, већ изграђених у самостална дела, поставити себи као задатак и као највиши морални циљ *оно* што је пробитачно за *све исто-*

времено“ (Stein, 1956: 30). Овај задатак држава није у стању да реши ако истовремено нема довољну моћ да себи (односно општем интересу) потчини сваки појединачни или класни интерес. Она дакле захтева покораване свих, те према томе, држава не наступа међу супротстављеним интересима само као неутралан арбитар, него и као најмоћнија страна која захтева покорност свих. Она обједињује воље свих појединаца у једну вишу вољу.

Штајн јасно раздваја државу и друштво. „Друштво је онај организам међу људима кога ствара интерес и чији је циљ највиши развој појединца, а чије ће укидање уследити на тај начин што ће у њему сваки посебни интерес свим средствима починити себи интересе свих других. Држава је, напротив, као самосталан субјект, независна од воље и интереса појединаца, а како она у свом субјективитету обухвата заједницу свих, јасно је да су интереси *сваког* појединца, дакле и интереси онога кога угрожавају супротности других интереса, истовремено и *њени интереси*“ (Stein, 1956: 31-32). Штајн у држави види самосталну и активну личност. На овом месту се поново уочава Штајнов дуг Хегелу. Држава је самосврха, отелотворење моралне идеје, она је гарант слободe према друштвеној неслободи. У друштвеним конфликтима држава делује као судија и модератор. Важно је подвући да у Штајновом систему нема места за либерално схватање државе као ноћног чувара. Држава не само да има право да се меша у привредне токове, него она има моралну обавезу то да чини.

Друштво и држава код Штајна нису само раздвојена него и опречна начела. Друштво подређује људе једне другима као оне који поседују и оне који не поседују, а држава их обухвата као слободне особе у јединство наиндивидуалне личности (Freyer, 1944: 87). Међусобно супротстављени, држава и друштво остају повезани и налазе се у сталној међусобној интеракцији. Штајн формулише три закона узајамног деловања. Први закон говори да сваки народ настоји да створи своју државу, а свака држава свој народ. Други закон говори да у свакој држави владајући интереси друштва настоје да потчине себи државу власт и да је поистовете са друштвеном влашћу. Трећи закон је супротан другом и каже да у свакој држави државна власт тежи да сломи владавину интереса, те да интересе једних потпомаже само у мери у којој они неће угрожавати интересе свих осталих (Stein, 1956: 32). Другим речима хармонија и мир између државе и друштва су немогући јер су у супротности са појмом живота. Константна борба међу њима представља живот (Stein, 1850a: XXXII).

На основу овог, трећег закона узајамног деловања државе и друштва Штајн оправдава захтеве за социјалним реформама. Држава пред собом има избор или да буде оруђе у рукама владајућих друштвених интереса или да уђе у савез са пролетаријатом и тако се нађе на путу властитог идеалног одређења: остварења слободе (Freyer: 1944: 89). Другим речима, заштита радничких интереса је не само право, него из ове перспективе постаје и задатак државе.

Социјално краљевство

Штајн ипак не остаје само при апстрактном позивању на државу као такву. Као што смо видели у законима узајамног деловања друштва и државе, *конкретна* држава се стално налази у опасности да падне под доминацију владајућих друштвених интереса, па се поставља питање која је институција способна да очува државну независност у односу на друштвене интересе? Како конкретну државу приближити њеном етичком идеалу? „Државна идеја мора пронаћи представника који се уздиже изнад свих друштвених интереса“ (Stein, 1850в: 16). Штајн указује на институцију краљевства које не само да отелотворује јединство државе, него је позвана да буде и носилац социјалних реформи (Bleek, 2000: 235). У пруској монархији и чиновништву Штајн види оне силе које су очувале своју независност. Они сасвим сигурно нису само пуки инструменти владајуће друштвене класе. Монархија и управа нису уско везани за поседничку класу и због тога једини могу да се пробију кроз супротстављене друштвене интересе. Они су заправо последња брана друштвеним силама да државу преузму у своје руке.

У свом заснивању монархије Штајн одступа од оновремених заговорника краљевине. Он се не позива на старе легитимистичке теорије, односно на учење о краљу „по милости Божјој“ него даје једно ново, друштвено, заснивање краљевине. Нико не може разумети краљевину, пише Штајн, ако је не посматра из перспективе друштва (Stein, 1850в: 44). Као и код Хегела, краљ је за Штајна отелотворење државне идеје⁸ и он је независтан од међусобно супротстављених друштвених интереса. Краљ може користити своју позицију као виши трећи, независни арбитар у друштвеним сукобима и у томе је његова вредност. Све док једна породица представља независну личност државе избегава се апсолутна владавина једне друштвене класе над осталим (Stein, 1850в: 18).

⁸ Краљевство је већ вековима, пише Штајн, за већину народа споједно са идејом државе (Stein, 1850в: 11).

Међутим, као што социјална краљевина треба да спречи избијане социјалне револуције, социјалне реформе су истовремено једини начин да се сачува монархија. Стварно, најмоћније, најдуговечније и највољеније краљевство је краљевство друштвених реформи. Другим речима, краљевство може издржати историјске изазове једино ако се у име народног благостања и слободе стави на чело социјалних реформи (Stein, 1850в: 48-49). Јер ако би краљевина била само инструмент у рукама владајуће друштвене класе, могуће је поставити питање чему краљевина онда уопште служи (Stein, 1850в: 44)?

За отпочињање социјалних реформи, осим краља, неопходан је и апарат који ће реформе извести, а њега Штајн идентификује у управи и чиновништву. Као и монарх, чиновништво нема посебних интереса и његов задатак је да служи интересима целине, односно државе. Управа је ту да спроводи вољу државе, а за тај посао она је квалификована не само својим независним положајем, него и својим добрим образовањем.

Штајново учење није остало без одјека. Он је био инспиратор и претеча националне економије Јохана Крапа Родбертуса, Хермана Вагнера, Адолфа Вагнера, Густава Шмолера, Лудвига Брентана и осталих „катедарских социјалиста“ који су основали Друштво за социјалну политику. Преко Бизмарковог саветника Хермана Вагнера, за кога је Штајн био врховни ауторитет, идеје краљевствине социјалних реформи послужиле су као инспирација за Бизмаркову социјалну политику (Bleek, 2000: 241) (Ottmann, 2008: 43) (Blasius, 1972: 484). Иако је Хришћанско-социјална радничка партија Адолфа Штекера, која је баштинила социјално-конзервативне идеје претрпела изборне неуспехе, те идеје су наставиле да делују у јавности преко великог броја разних удружења и часописа од којих је један имао карактеристично име *Државни социјалиста (Der Staatssozialist)* (Ottmann, 2008: 40-41). И док су сличности и разлике између Штајнове и Маркове мисли јасне, иако је питање директног утицаја и даље спорно, Менгелбергова уочава занимљиве паралеле између Штајна и његовог много познатијег савременика Алексиса де Токвила (Mengelberg, 1961: 274). Осим међу Немцима и Аустријанцима, Штајнове идеје ухватиле су корена и у Јапану да би почетком шездесетих година у СР Немачкој Штајнова мисао доживљава ренесансу, пре свега преко Никласа Лумана (Bleek, 2000: 241-242). На основу реченог може се тврдити да је Лоренц фон Штајн поставио темеље за развој социјалне државе, односно социјално-правне државе.

Литература:

1. Bešlin, Branko (2005): *Evropski uticaji na srpski liberalizam u XIX veku*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad
2. Stajić Dubravka (2007): „Socijalna pravda kao temeljni princip socijalne države u procesu globalizacije“, *Politička revija*, Institut za političke studije, Beograd, 1/2007, str. 373-380.
3. Tadić, Ljubomir (2007): *Tradicija, legitimnost i revolucija*, Službeni glasnik, Zavod za udžbenike, Beograd
4. Šuljagić, Sanja, (2013): „Socijalna zaštita kao bitno obeležje srpskog nacionalnog identiteta u srednjevekovnom periodu“, *Politička revija*, Institut za političke studije, Beograd 03/2013, str. 17-40.
5. Blasius, Dirk (1972): „Konservative Sozialpolitik und Sozialreform im 19. Jahrhundert“ in: Gerd-Klaus Kaltenbrunner (Hgs.), *Konservatismus in Europa*, Verlag Rombach, Freiburg, S. 469-488.
6. Bleek Wilhelm (2000): „Loenz von Stein (1815-1890)“ in: Bernd Heidenreich (Hgs.) *Politische Theorien des 19. Jahrhunderts III. Antworten auf die soziale Frage*, Hessische Landeszentrale für politische Bildung, Wiesbaden, S. 225-244.
7. Freyer, Hans (1944): *Uvod u sociologiju – problemi i pravci*, Zagreb
8. Leibfried, Stephan, Wolf, Dieter (2011): „Wohlfahrtsstaat“ in: Martin Hartmann, Claus Offe (Hgs.), *Politische Theorie und Politische Philosophie*, C. H. Beck Verlag, München, S. 338-343.
9. Mengelberg, Kaethe (1961): „Lorenz von Stein and His Contribution to Historical Sociology“ in : *Journal of The History of Ideas*, Vol. 22, No. 2, University of Pennsylvania Press, p. 267-274.
10. Ottmann, Henning (2008): *Geschichte des politischen Denkens, Die Neuzeit, Die politische Störungen im 19. Jahrhundert*, Band 3/3, J. B. Metzler Verlag, Stuttgart, Weimar
11. Pilz Frank (2004): *Der Sozialstaat, Ausbau – Kontroversen – Umbau*, Zentrale für politische Bildung, Bonn
12. Quesel, Carsten (1989): *Soziologie und Soziale Frage - Lorenz von Stein und die Entstehung der Gesellschaftswissens in Deutschland*, Springer Fachmedien, Wiesbaden
13. Spann, Othmar (1936): *Die Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre*, Verlag Quelle & Meyer, Leipzig
14. Stein, Lorenz von (1956): *Begriff und Wessen der Gesellschaft*, Springer Fachmedien, Wiesbaden
15. Stein, Lorenz von (1850a): *Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage*, I Band, Verlag von Otto Wigand, Leipzig
16. Stein, Lorenz von (1850b): *Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage*, II Band, Verlag von Otto Wigand, Leipzig

17. Stein, Lorenz von (1850v): *Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage*, III Band, Verlag von Otto Wigand, Leipzig
18. Stein, Lorenz von (1889): *Lehrbuch der Nationalökonomie*, Manz, Wien
19. Rubinstein, Sigmund (1921): *Romantischer Sozialismus*, Drei Masken Verlag, München, 1921.

IDEA OF SOCIAL KINGDOM ACCORDING TO LORENZ VON STEIN

Summary: In this article the author deals with Lorenz von Stein's idea of social kingdom. By analysing social question on French example Stein came to conclusion that the class struggle between workers and capitalists is on the scene. In the industrial societies we see new form of poverty – pauperization. Class of capitalists is a ruling class in society but they also strive to rule the state and use it as an instrument of their reign. On the other hand, workers become conscious of their position within the class system and they formulate socialist teachings. Stein believes that this course of events leads to social revolution. He doesn't just predict the revolution but also describes her logic and consequences. Stein's conclusion is that revolution leads to violence, counterrevolution, terrorism, reign of terror and in the end dictatorship. Unlike socialists Stein wanted to avoid revolution so he turns to state. In order to avoid revolution and preserve freedom the state must answer to the social question. So Stein's conception is essentially conservative. Based on Hegelian teachings he calls upon a state as a higher force, independent from social forces. He also justifies states interventions in social matters. Inspired by Prussian monarchist tradition Stein speaks of kingdom and bureaucracy as specific institutions which supposed to solve the social question. Thus he urges to the kingdom of social reforms. So social question is to be solved by enabling to the workers to acquire education and capital. In this way Stein represents an important social conservative thinker.

Key words: Lorenz von Stein, Social conservatism, social state, kingdom, proletariat